

Erhvervsret og Nationaløkonomi.

Af Vinding Kruse.

Det maa siges at være en nem Maade at skrive en Anmeldelse paa, den, som cand. polit. P. Nyboe Andersen har praktiseret i nærværende Tidsskrift d. A. S. 142—45. Den bestaar væsentlig i en blot Opregning af en Række Emner, der behandles i Bogen; hvor Bogens Anskuelser omtales, rives de vilkaarlig ud af deres Sammenhæng og stilles herved ofte sammen med andre, som de i selve Bogen intet har med at gøre; og de Steder, hvor »Anmelderen« udtaler en Kritik, sker det i korte uvederhæftige Postulater. S. 143 omtaler han saaledes, at jeg finder Beviset for, at Mennesker ikke bør skade hinanden, i den historiske Kendsgerning, at alle Samfund med Straf tvinger Menneskene til at opfylde denne Pligt, og siger derefter ordret: »Dette er jo en ren Formalisme, eftersom Begrebet Skade har været opfattet højst forskelligt i Tidernes Løb«. Alene denne Bemærkning viser for enhver kyndig i Etik, at denne Anmelder ikke har forstaaet et Ord af Problemet. Det er saa meget mærkeligere, at han vover sig ind paa disse farlige Gebeter og drister sig til at udtale Domme herom, da han selv kort efter tilstaar, at han ikke har Fagkendskab til filosofiske Spørgsmaal (S. 143)! Hvad »Skade« er, er der givet en indgaaende Analyse af i min Bog, og min Begrundelse af nævnte Skades-Princip er baseret paa en omfattende etisk Undersøgelse gennem I Bd. af en Række psykologiske, sociale og retslige Fænomener (S. 292 ff., 263 ff., 337 ff.) og selvfølgelig ikke paa en enkelt historisk Kendsgerning alene. Anmelderens megen Tale om ringe aandelig Beskedenhed og Begrænsning (S. 142, 145) finder en særlig passende Anvendelse paa ham selv.

Lige efter denne letbenede Udflugt ind paa Filosofiens Omraader bevæger Hr. Nyboe Andersen sig ind paa *Erhvervsrettens* Omraade. Overfor en Udtalelse af mig, at det er retfærdigt, at ethvert Menneske faar den Løn for sit Arbejde, som ud fra hele Samfundets Interesser er det rigtige Vederlag netop for dette Arbejde, paastaar han, at dette

er ganske indholdsløst og ikke siger mere end den tomme Definition, at Retfærdighed er, at enhver aflønnes samfundsmæssigt retfærdigt, S. 143. Hvis Hr. Nyboe Andersen endda kunde tænke klart, kunde han passende have sat denne sin Udtalelse i Forbindelse med det Spørgsmaal, han selv opkaster S. 145, nemlig: *Hvordan* skal man kvalitativt kunne sammenligne vidt forskellige Arbejdsydelsers Betydning for Samfundet? Blot det mindste Kendskab til det virkelige Liv kunde have belært Anmelderen om, at Samfundet ikke des mindre har vist denne Dristighed at vurdere Arbejdsydelser kvalitativt! Det sker bl. a. hver Dag ved, at der udbetales faglærte Arbejdere højere Løn end ufaglærte, ved, at Læger og Sagførere tjener langt mere end selv faglærte Arbejdere o. s. v., o. s. v. Det er dette, Retsordenen gennem Love og Domme søger at sætte rationelt System i. Men Anmelderen behøvede end ikke at have søgt Kendskab i Juraen, i Erhvervsretten til disse Spørgsmaal. En Nationaløkonom som afdøde Professor *L. V. Birck* sagde en Gang endog om Middelalderens Erhvervsret, som den kanoniske Ret gennemførte: »Jeg har altid været fast overbevist om den kanoniske Rets Grundsætning: *Justum pretium*«. Det er dette Program, som ogsaa gælder den moderne Erhvervsret, og som min ovenfor citerede Udtalelse netop kort udtrykker, og som senere nærmere belyses ved Enkeltundersøgelser i min Bog, f. Eks. I 201 ff., II 445 ff., 618 ff.

Hvor overfladisk Hr. Nyboe Andersen i det hele er i sin Argumentation, ses ogsaa af hans Bemærkninger S. 144, hvor han ordret siger: »Det er ganske vildledende, at det paa S. 998 konstateres, hvor billigt man herved (ved en Aldersgrænse ved 70 Aar) kan opnaa en Rente dobbelt saa stor som den nuværende, der jo ydes allerede ved 60 Aars Alderen«. Hvis man overhovedet her skal tale om »vildledende«, maa det siges, at en mere vildledende Fremstilling kan ikke gives end den, Hr. Nyboe Andersen her leverer af min Fremstilling af dette Spørgsmaal. Jeg giver her, S. 993 ff., paa Grundlag af indgaaende statistiske Undersøgelser, som jeg naturligvis har ladet gennemprøve af øvede Fagstatistikere paa dette Specialomraade, en rent objektiv Fremstilling af, hvormeget den Enkelte og Samfundet kunde opnaa paa forsikringsmæssig Basis ved en Aldersrente, indtrædende henholdsvis ved 60, 65 og 70 Aars Alderen. Samfundet maa saa vælge, hvilken Ordning det vil foretrække. Allerede nu synes der jo at være almindelig Enighed om, at det var et Fejlgreb, da man satte Grænsen ved 60 Aar.

Lige saa misvisende er Anmelderens Bemærkning S. 144 om mit Forslag at indføre en Skoleafgift i Folkeskolen. Som jeg her udtrykkelig bemærker, er det overhovedet kun dem, der har Raad til at betale en Skoleafgift, der skal udrede denne, og i Forhold til deres Evne; og de

fattige, begavede Børn skal efter mit Forslag overhovedet ingen Skoleafgift betale, S. 1002 ff. Under den nuværende Ordning sker der det urimelige, at en Mængde Børn af velhavende Forældre gaar gratis i Kommuneskolerne.

S. 145 paastaar Anmelderen, at jeg S. 830 begaar den Fejl ukritisk at sammenligne danske og udenlandske Arbejdsløshedstal uanset forskellig Opgørelsesmaade. Dette er ganske misvisende. Jeg udtaler for det første udtrykkelig, at Opgørelsen gælder arbejdsløshedsforsikrede (altsaa eksklusivt de personlig tilmeldte), i begge de Lande, der særlig sammenstilles, Danmark og Sverrig; Beregnings- eller Opgørelsesgrundlaget er altsaa netop her det samme, og mine Tal er naturligvis ogsaa her gennemprøvet af Fagstatistikere. Men dernæst er *Hovedsagen* for Danmark og alle dets Nabolande den, at, uanset en Fejlmargen ved forskellig Opgørelsesmaade, havde Danmark i 1937 et væsentlig større Antal Arbejdsløse i Forhold til den samlede Arbejderbefolkning end Nabolandene, hvad der er ubestrideligt. Sluttelig bemærkes, at jeg meget vel kender Zeuthens: Arbejds løn og Arbejds løshed, og stærkt værdsætter den, men at min Problemstilling er en anden end Zeuthens, nemlig erhvervsretlig. Min Fremstilling har overhovedet ikke til Formaal at give en nationaløkonomisk Undersøgelse, men en Fremstilling af *Erhvervsretten*; og økonomiske Forhold berøres kun, forsaavidt de har Betydning for Erhvervsrettens Regler.

Men jeg behøver vist ikke fortsætte med flere Eksempler paa Kvaliteten af denne »Anmeldelse«. De anførte Eksempler er tilstrækkelige til at vise, med hvilken saglig Uvederhæftighed Hr. Nyboe Andersen har tilladt sig at kritisere en Fremstilling. De Bemærkninger og Domme, han med Frejdighed udslynger paa filosofisk, etisk Omraade, hører under Rubrikken »populær Taagesnak«. Og hvor han vover sig ind paa Erhvervsrettens Problemer, røber hans Bemærkninger kun Ukyndighed og Overfladiskhed.

Denne Anmeldelse giver mig imidlertid Anledning til nogle principielle Betragtninger angaaende Forholdet mellem den juridiske Fagdisciplin: *Erhvervsretten* og *Nationaløkonomien*. Da Adam Smiths og hele den liberale nationaløkonomiske Skoles Anskuelse om Samfundets økonomiske Liv trængte sejrrigt igennem, betød denne Sejr, at *Retsordenen*, baade *Lovgivning* og *Domstole*, trak sig tilbage fra Erhvervs livet. Juraen, der tidligere havde beskæftiget sig stærkt med den gamle Erhvervsretsordning — Lavsvæsenet, Privilegierne, de derom gældende Love og Forordninger — ophørte efter de liberalistiske Regeringers Afskaffelse af denne Retsordning helt at beskæftige sig med det økonomiske Liv. Dette trivedes jo efter den herskende Liberalisme bedst :

fuld Frihed, uhæmmet af alle Lovregler og andre Retsregler. Den økonomiske Udvikling i Samfundet efter denne Erhvervsfriheds Indførelse, altsaa Udviklingen i sidste Halvdel af det 19. og i det 20. Aarhundrede, har imidlertid klart vist, at hele denne Liberalismens Fjernelse af Juraen, af bindende Retsregler for Erhvervslivet, har været en stor Fejltagelse, og en af Menneskehedens dyreste Fejltagelser, som jeg nærmere har belyst i mine Bøger: Arbejdets og Kapitalens Organisationer og: Retslæren. Tvungen af Livets praktiske Krav og haarde Nødvendighed trænger Juraen atter overalt frem i Erhvervslivet. Erfaringen har paa en Række af de største Omraader af det økonomiske Liv vist, at dette ikke kan undvære Retsordenens, Lovens og Domstolenes ordnende og beskyttende Haand. Overalt trænger Retsreglerne frem, paakaldt af Livet selv:

1. At den ubegrænsede Erhvervsfrihed, en af alle Retsregler uhæmmet Konkurrence førte til højst uheldige Resultater paa *Handelens* Omraade, viste den praktiske Erfaring snart. Overalt i Landene søgte Handelslivets egne Mænd Beskyttelse hos Domstolene mod den fuldstændig frie Konkurrence i dens værste Former. Følgen var, at først gennem Domstolenes Praksis og senere støttet af Lovene udvikledes det mægtige System af Retsregler, som vi nu kender under Navn af *Konkurrenceretten*, altsaa alle *Retsregler om illoyal Konkurrence, Varemærker, Firmaer* o. l. Juraen lagde herved igen et stort Omraade af Erhvervslivet under sin regulerende og beskyttende Magt. Ogsaa under den gamle Lavsordning var der Retsregler, der beskyttede mod disse værste Former for ubunden Konkurrence. Liberalismens store Fejltagelse var, at den smed alt det gode i den gamle Erhvervsrets-Ordning ud sammen med det daarlige.

2. Paa *Industriens* og *Haandværkets* Omraade tog Erhvervslivet selv, da Lovgivningen under Liberalismens Indflydelse helt trak sig tilbage, *Retsregeldannelsen* i sin Haand. Paa de gamle Lavs Ruin opstod de nye Erhvervsorganisationer, Fagforeninger, Arbejdsgiverforeninger, Karteller og Truster. De skabte *et helt nyt System af Retsregler*. Men over for disse maatte først Domstolene og senere Lovgivningen gribe ind. Igen maatte Juraen lægge et nyt Omraade ind under sig, det, som gaar under Navnene: *Den kollektive Arbejdsret, Kartel- og Trustretten* o. l.

3. Ogsaa i *Landbruget* medførte den af Retsregler uhæmmede Erhvervsfrihed højst uheldige Resultater. Det viste sig særlig klart i Adam Smiths eget Land, England. I det 18. og 19. Aarhundrede gennemførtes her fuldstændig Frihed, baade Frihed i Forpagtnings- og Fæsteforholdet, i Sammenlægning af Gaarde, Udstykning o. l. Følgen var en stor-

kapitalistisk Udvikling, der bl. a. medførte, at Selvejrbøndergaardene efterhaanden helt forsvandt, og at disses Jord og anden Jord paa Landet opslugtes af Storgodserne. Ogsaa i andre Lande medførte den ubundne Erhvervsfrihed en meget betydelig Storgodsbesiddelse, en uhæmmet Rovdrift paa flere vigtige Omraader o. l. Et enkelt Land dannede imidlertid, takket være sine betydelige Statsmænd, en Undtagelse herfra og blev et Foregangsland ved en helt ny Erkendelse, nemlig: at ogsaa i dette Erhverv, Landbruget, var en af Retsregler uhæmmet Erhvervsfrihed af det Onde, og at ogsaa i dette Erhverv maatte *et nyt System af tvingende, præceptive Retsregler lede og forme den økonomiske Udvikling*. Dette Land var Danmark. Vore Statsmænd, der gennemførte de store Landboreformer i det 18. Aarhundrede, Reventlow og Colbjørnsen, gennemførte *personlig Frihed* for Bønderne ved at ophæve Stavnsbaandet og deres personlige Afhængighedsforhold af Godsejerne. Men samtidig var de saa vidtskuende, at de afholdt sig fra at indføre Erhvervsfrihed, men gennemførte et nyt Tvangssystem af Retsregler, baade i Fæsteforholdet og i Omraadet: Sammenlægning og Udstykning. Det har hidtil været den almindelige Opfattelse, baade hos Historikere og Nationaløkonomer, at Fortjenesten ved Landboreformerne i det 18. Aarhundrede, var Bøndernes *Frigørelse*, var Sejren for den personlige og økonomiske Frihed i denne Befolkningsklasse. Hovedværkerne om Landboreformerne, *Falbe-Hansens* nationaløkonomiske og *Edvard Holms* historiske Værk, er begge i saa Henseende Børn af deres liberalistiske Tid. Det er Bondens *Frigørelse*, som ogsaa for dem er Reformværkets Fortjeneste; andre Sider af Reformen blev enten ikke set eller skudt i Baggrunden. Heroverfor fremsatte jeg (i min Bog om Ejendomsretten, 1929) den Opfattelse, at vel var Bondens personlige Frigørelse en vigtig Side af Landboreformerne, men at en mindst lige saa vigtig Side af Reformerne var den højst ejendommelige, at samtidig med, at de nedbrød den gamle Tvangsordning, gennemførte de (delvis i Tilknytning til Tendensen i enkelte ældre Lovbestemmelser) *en ny Tvangsordning*, et System af præceptive, tvingende Regler til Beskyttelse af den svagere Part, Bønderne, og til Opretholdelse af de mindre, selvstændige Landbedrifter. Min Opfattelse har senere faaet en væsentlig Bestyrkelse gennem de nye historiske Undersøgelser, navnlig af Hans Jensen i hans Afhandling: *Dansk Jordpolitik*, 1936.

Ogsaa paa dette Omraade er der altsaa opstaaet en *ny Erhvervsret*. De præceptive Retsregler, hvorefter ingen Sammenlægning eller Udstykning maa foregaa uden Statsmyndighedernes Tilladelse, har haft overordentlig store Virkninger i det økonomiske Liv og bl. a. forskaanet

os for den Storgodsbesiddelse, som er et af de store sociale Onder i England og flere andre Lande.

4. Ogsaa *Bolig- og Byudviklingen* overlod man under Liberalismens Indflydelse til Erhvervslivet selv. Man gav den private Kapital fuld Frihed til at bygge og gennemføre Byernes Udvikling, som det passede dens Interesser. Ogsaa paa dette Omraade har den af Retsregler uhæmmede Erhvervsfrihed medført store Ulykker for Samfundet. Den er saaledes Skyld i Nutidens hæslige og usunde Storbyer og Mangel paa samfundsmæssig Plan i det hele for Byernes Udvikling. Men ogsaa paa dette Omraade har i nyeste Tid Retsordenen tilsidst maattet gribe ind med tvingende Retsregler. Det er sket gennem de nyere *Bygningslove*, der sikrer sunde, gode og æstetiske Boliger ogsaa for den jævne Befolkning, og de nyere *Byplanlove*, der for Fremtidens Bydannelse ved tvingende Regler skaber Orden og Plan.

Den ovenfor givne Gennemgang af Erhvervslivets forskellige Omraader viser saaledes, at i Løbet af de sidste 70 à 80 Aar, midt i Frikonkurrencens Tid, midt under Liberalismens tilsyneladende Sejr, er der op af det økonomiske Liv selv, født af uimodstaaelige praktiske Behov, vokset *en ny Retsorden*, der allerede nu, henimod Midten af det 20. Aarhundrede, staar stærkt juridisk underbygget, gennem Love og Domspraksis. Denne nye Jura gaar paa de forskellige Omraader af det økonomiske Liv under forskellige Navne: *Konkurrenceretten*, *den kollektive Arbejdsret*, *Kartel- og Trustretten*, *Landboretten*, *Bygningsretten* o. l. Men de er alle, som jeg nærmere har belyst i mine Bøger: *Retslæren* og *Det kommende Samfund*, Underafdelinger af en ny stor juridisk Videnskabsgren: *Erhvervsretten*; og denne kæmper sig efterhaanden frem til jævnbyrdig Stilling med de gamle fra Romerretten nedarvede juridiske Discipliner: Den personlige Ret, Ejendomsretten og Obligationsretten.

Under den mægtige Udvikling, som denne nye juridiske Videnskabsgren, Erhvervsretten, i Nutiden er inde i, er der Grund til at skabe sig et Overblik over dens Omraader, ledende Grundsætninger og dens Afgrænsning overfor dens Nabovidenskaber, som Sociologi, Nationaløkonomi o. l.

Ligesom Juraen i den personlige Ret, navnlig Familieretten, ved Udformningen af Retsregler og Bedømmelsen af disses Virkninger maa drage Nytte af Fysiologiens og Lægevidenskabens Erfaringer, og i Strafferetten maa drage Nytte af Psykiatriens og Psykoterapiens Erfaringer, saaledes maa Juraen naturligvis ogsaa i Erhvervsretten ved Udformningen af Retsreglerne og Bedømmelsen af deres Virkninger

drage Nytte af Nationaløkonomiens Iagttagelser. Jeg kan ud fra egen personlig Erfaring vidne, at jeg som Lovgiver, baade ved Udformningen af vigtige Regler i Loven om illoyal Konkurrence, i Kartel- og Trustlovgivningen, i Bygnings- og Byplanlovgivningen har haft den største Nytte af nationaløkonomiske Undersøgelser, ikke mindst af Fagstatistikernes højt værdifulde Arbejder.

Juristens Opgave er Udformningen af Lovregler og andre Retsregler, af de enkelte Bestemmelser i sig selv og deres indbyrdes Sammenhæng, deres Fortolkning, Anvendelse og hele øvrige Bearbejdning i Praxis og Bedømmelsen af Retsreglernes Virkninger i Livet. Juraen har under Arbejdet med disse Opgaver gennem Aartusinder, lige fra Romerretten til vore Dage, efterhaanden udviklet en særlig *Teknik, Retsteknikken*; og en Del af denne består i nyere Tid i smidigt at kunne udnytte andre Videnskaber, Nabovidenskabernes Erfaringer, baade ved Udformningen af Retsreglerne og ved Bedømmelsen af deres Virkninger.

Men her maa man gøre sig klart, at selve *Problemstillingen* er en anden i Juraen end i de tilgrænsende Videnskaber, baade Lægevidenskaben, Fysiologien, Psykiatrien og Nationaløkonomien. Hvis man ikke gør sig dette klart, opstaar der mange Misforstaaelser og unødvendige Konflikter mellem Juraen og de den tilgrænsende Videnskaber. Saaledes har f. Eks. Konflikter mellem Lægevidenskaben og Juraen efter min Opfattelse i Reglen beroet paa en manglende Forstaaelse for den forskellige Problemstilling i disse Videnskaber. Paa dette Sted er der særlig Grund til at berøre Forholdet til Nationaløkonomien.

Juraen og Nationaløkonomien kan i Forhold til hinanden grafisk fremstilles som to Cirkler, der kun for et Stykke skærer hinanden, men hvor Størstedelen af de to Cirkler falder udenfor hinanden. De har begge baade et videre og et snævrere Omraade i Forhold til hinanden. Nationaløkonomien giver saaledes en Beskrivelse af Samfundets økonomiske Liv og gaar herved langt videre end Juraens Omraade, idet Nationaløkonomi ogsaa giver en Beskrivelse af de Omraader af det økonomiske Liv, som ikke beherskes af Lovregler eller andre Retsregler og ikke behøver disse; og disse Omraader er jo da — heldigvis — meget store. Og hvor Nationaløkonomien gaar ud over en ren beskrivende Fremstilling, i Nationaløkonomiens Politik, giver den som bekendt en højt værdifuld Belysning af, hvorledes det paagældende økonomiske Omraade bedst trives og behandles, derunder ogsaa Driften af de store Foretagender, f. Eks. Banker, Sparekasser, Kredit- og Hypotekforeninger, Andelsforetagender i Sammenligning med merkantile o. s. v., jfr. f. Eks. det økonomiske Fag Bankpolitik, og mere gene-

relt hele det betydningsfulde Fag: Driftsøkonomi. Hele denne meget store Del af Nationaløkonomiens Cirkel kan i og for sig beskrives og behandles uden Inddragning af Retsregler. Det er iøvrigt en Misforstaaelse, at vi Jurister er særlig ivrige efter at inddrage det økonomiske Liv under Lovregler og andre Retsregler. Tværtimod ser vi i naturlig Passivitet helst, at det økonomiske Liv selv klarer Problemerne ved egne Kræfter. Det er først naar det ligefrem strømmer ind fra *Erhvervslivet selv* med de stærkeste Raab om vor Hjælp, som f. Eks. da Handelsverdenens Mænd anraabte Domstolene om Retsbeskyttelse mod ubeføjet Konkurrence, mod Tilegnelse af Firma- og Varemærker o. l., at Juraen saa sig tvunget til at tage Retsregeldannelsen her i sin Haand. Paa samme Maade gik det, da den store jævne Befolkning af Forbrugere anraabte Domstole og Lovgivning om Beskyttelse mod den værste Udsugning fra Kartellers og Trusters Side, eller da de hæsligste og usundeste Storbyer, vor Klode nogensinde har set, ligefrem skreg mod Himlen til Juraen om at gribe ind mod de værste af disse Liberalismens Udskejelser, — da først var det, at vi Jurister saa os tvunget til at beskæftige os med disse Spørgsmaal og udarbejde de fornødne Kartel- og Trustlove, Bygnings- og Byplanlove o. l.

I mine Bøger: Retslæren og: Det kommende Samfund opstiller jeg derfor ogsaa den ledende Grundsætning for al Lovgivning og øvrige Retsregeldannelse for det økonomiske Liv: hvor det økonomiske Liv selv gennemfører fuld Frihed i Konkurrencen og derved selv klarer Problemerne til alles, baade de Erhvervendes og Forbrugernes Tilfredshed, skal Lovgiveren afholde sig fra enhver Indgriben i Erhvervslivet. Juraen kan da trygt overlade Udviklingen til Livet selv, støttet af den Vejledning, som Nationaløkonomiens Teori og Politik, Driftsøkonomien o. l., kan give; og vi Jurister er som sagt selv helst fri for at paatage os den højst besværlige og vanskelige retstekniske Opgave at underlægge Livet en Retsregeldannelse. *Men* hvis det økonomiske Livs Mænd *selv* begynder at fingerere ved Friheden, ophæve den frie Konkurrence mellem sig og derved bag Kulisserne kunstig at manipulere med Priserne, til Skade for den øvrige Befolkning, saa maa Erhvervslivets Mænd ogsaa finde sig i, at Juraen ved Retsordenen ser sig tvunget til at se noget nærmere paa deres Manøvrer og gennem tvingende Retsregler, der haandhæves ved Domstolene, at modgaa disse Manøvrer.

Ligesom Nationaløkonomien saaledes for den større Del af sin Cirkel rækker langt udover Juraens Omraade, nemlig til hele den Del af det økonomiske Liv, der foregaar uden Anvendelse af Retsregler, saaledes rækker omvendt Juraen ogsaa for den større Del af sin Cirkel udover

Nationaløkonomiens Omraade, idet Juraen ikke blot maa give Retsregler for den Del af det økonomiske Liv, der trænger til Retsregler, men ogsaa for andre Sider af Menneskelivet end den økonomiske. Saaledes maa Lovgivning og Domstole give Regler for hele det personlige Liv, derunder Familielivet, Lovovertrædernes psykiske Paavirkning, og for det store Omraade, der hedder det sjælelige og aandelige Liv. Selv Ejendomsretten er, som jeg har paavist i mine Bøger om Ejendomsretten og Det kommende Samfund, for store Dele bestemt ikke af økonomiske, men af sjælelige og aandelige Værdier, de Ejendomsretsformer, jeg har kaldt den sjælelige og aandelige Ejendomsret, o. s. v.

Hvor Juraens Cirkel for et Stykke skærer Nationaløkonomiens Cirkel, som i Erhvervsretten, maa den, som fremhævet — ligesom i Forhold til Lægevidenskab o. a. — under Udformningen af Retsreglerne og ved Bedømmelsen af disses Virkninger inddrage det store Erfaringsmateriale, som Nabovidenskaberne har samlet, under de retstekniske Overvejelser, in casu Nationaløkonomiens og Statistikkens Materiale. Og det bør Juristen naturligvis gøre ikke blot som Lovgiver, men ogsaa som Videnskabsmand. Jeg selv har ikke blot, som ovenfor berørt, i Lovarbejder altid draget Nytte af dette Erfaringsmateriale, men ogsaa i videnskabelige Arbejder. Baade i min Bog Ejendomsretten og i mine Bøger Retslæren og Det kommende Samfund har jeg overalt støttet mine Retsregelovervejelser paa Nationaløkonomers og Fagstatistikeres Undersøgelser, og jeg har ladet alle de Afsnit i mine Bøger, der giver en økonomisk Belysning af Erhvervsrettens Problemer, nøje gennemgaa og kontrollere af Økonomer og Statistikere af Fag. Omvendt behandler jeg overhovedet kun nationaløkonomiske Spørgsmaal, hvor de har Betydning for *Erhvervsrettens* Regler. Min Opgave i Retslæren og Det kommende Samfund er Erhvervsret, ikke Nationaløkonomi. Og *Problemstillingen* er en anden i Erhvervsretten end i Nationaløkonomien. I min Fremstilling af Erhvervsretten (i de nævnte Værker) behandler jeg overhovedet *kun* de økonomiske Forhold, forsaavidt de har Betydning for *Retsregeldannelsen*, altsaa forsaavidt de kan belyse den tekniske Udformning af Retsreglerne og disses sandsynlige Virkninger. Nationaløkonomien beskæftiger sig derimod med Udredningen af Aarsager og Virkninger i det økonomiske Liv og dets *Udvikling ved egne Kræfter*, uanset om der gribes ind med Retsregler.

De retstekniske Overvejelser drejer sig, som jeg nærmere har belyst i Retslæren (og Dele af Det kommende Samfund), dels 1) om det overhovedet kan nytte noget at gribe ind med Retsregler paa vedkommende Omraade af det økonomiske Liv, om Retsregler, alt velovervejet, i det hele kan tænkes at faa nogen Virkning, eller om de kan forudses

at blive ineffektive, Slag i Luften, og dels 2) hvis Spørgsmaal 1) maa besvares positivt, da om Retsregler kan antages at ville faa gavnlige Virkninger for vedkommende Erhvervsomraade og Samfundet i det hele eller det modsatte. Man skal tænke sig tre Gange om baade ved Punkt 1 og Punkt 2, inden man overhovedet forsøger at gribe ind med Lovregler og andre Retsregler.

Hvis de ovenfor belyste Grundforhold altid haves klart og skarpt for Øje, skulde der være gode Muligheder for et frugtbart Samarbejde mellem Jura og Nationaløkonomi paa de Felter, hvor disses Cirkler skærer hinanden, ligesom der under de samme Forudsætninger er gode Muligheder for Samarbejde mellem Jura og Lægevidenskab og Psykiatri, hvor disse Videnskabers Cirkler skærer hinanden.